

הדרי קודש

נכתב ע"י הדר יהודה מרגולין
(מחבר"ס הדרי קודש על הרמב"ן עה"ת)

פסח / פרשת צו

ג' דברי תורה קצרים ברמב"ן

הא לחמא עניא

"וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חודשים עלו עמנו מבבל (ירושלמי ר"ה א ב). כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו. והסיבה בזה, כי מתחלה היה מניינם זכר ליציאת מצרים. אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמיה טו יד-טו) "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון", חזרנו לקרא החודשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י. כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה, עזרא, נחמיה) ובמגילת אסתר. ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך, הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכולם כמונו. והנה נזכיר בחודשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה."

בעקבות כל הנ"ל יש להציע תשובה לשאלה בה פתחנו. מחמת אותו הטעם ממש, נתקן נוסח "הא לחמא עניא" בלשון ארמית. זהו כדי שבלילה זה, בו אנו מספרים על גאולת מצרים, נזכור גם את הגלות של בבל, שמשם הוא שבא לנו לשון הארמית. "והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה."

כל ההגדה היא בלשון הקודש, מלבד ההתחלה; "הא לחמא עניא" היא בלשון ארמית. ויש לעיין מה טעם הדבר. והרי ביאור נפלא שאמר חכם אחד.

המצוה הראשונה שנצטוו ישראל היא: "החודש הזה לכם ראש חדשים". ומבאר הרמב"ן שהכוונה היא למנות את החדשים לפי מספר, החל מניסן. הענין בהנהגה זו הוא, כי בכך ייזכר יציאת מצרים.

וז"ל: "וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חודש הראשון, וממנו ימנו כל החודשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חודש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול. כי בכל עת שנזכיר החודשים יהיה הנס נזכר. ועל כן אין לחודשים שם בתורה, אלא יאמר בחודש השלישי, ואומר ויהי בשנה השנית בחודש השני נעלה הענין, ובחודש השביעי באחד לחודש וגו', וכן כולם."

ומדוע, א"כ, נוהגים אנחנו כהיום לקרוא לחודשים בשמות ולא במספרים? מבאר הרמב"ן (שם) שזהו כדי לזכור את גלות בבל, והגאולה שביציאתנו משם, וז"ל:

עומק בזכירת יציאת מצרים (זוכרים אנו לא רק את המאורע, אלא גם את משמעותו)

הרמב"ן עצמו מבאר, שבאמת שבת אינה זכר ל'מאורע' של יציאת מצרים. אלא, יש בשבת חיזוק ל'רעיון' הנלמד מיציאת מצרים. כי ניסי יציאת מצרים מלמדים אותנו שיש לעולם בורא, בורא שהוא כל יכול, בורא שלא ניתן מן העולם (כפי שסברו פילוסופים שונים), אלא יש לו חפץ ורצון לנהג את עולמו.

וגם השמירה על שבת, מלמדת שיש בורא לעולם. כל יסודות היהדות נכללים הם - הן ביציאת מצרים, והן בשמירת השבת.

וזו היא הכוונה של הפסוק. השבת מלמדת אותנו את מה שיציאת מצרים מלמדת. שניהם, א"כ, מחזקים אחד את השני.

וז"ל הרמב"ן: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על

מבואר בתורה, שהשבת היא זכר ליציאת מצרים. שכך כתוב בעשרת הדברות (שבפרשת ואתחנן): "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת."

תמהו הראשונים על כך. כיצד יכולה השבת להיות זכר ליציאת מצרים? והרי השבת היא בעצם רק אי-עשייה; ואי-עשיית מלאכה אינו זכר ליציאת מצרים, "כי בהיותנו שובתים ולא נעשה מלאכה ביום השביעי אין לנו בזה זכרון ליציאת מצרים, ואין לרואה אותנו בטלים ממלאכה ידיעה בזה" (ל' הרמב"ן שם). ועיין שם שמביא את מה שמבארים הראשונים שקדמו לו, והקושיות שהוא מקשה על דבריהם).

לעשות את יום השבת... ובאר להם כי מיציאת מצרים ידעו שהוא אמר והיה העולם, ושבת ממנו".

אחר דברי הרמב"ן הנ"ל, ראוי הוא שניתן אל לבנו במשך ימי חג הפסח. לא רק לחזק את הזכרון של ה'מאורע' של יציאת מצרים, אלא לחזק גם את ה'רעיון' הגלום בו והנלמד ממנו.

להבין ולהפנים שניסי יציאת מצרים מלמדים אותנו שיש בורא לעולם!

אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול כאשר פירשתי בדבור הראשון, על כן אמר בכאן: אם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החדוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים שהיא לך לראיה ולזכור.

הנה השבת זכר ליציאת מצרים, ויציאת מצרים זכר לשבת, כי יזכרו בו ויאמרו השם הוא מחדש בכל אותות ומופתים ועושה בכל כרצונו, כי הוא אשר ברא הכל במעשה בראשית. וזה טעם על כן צוה ה' אלקיך

מצות תרומת הדשן - עיון בשרשי המצוה

קודם סידור המערכה (שנחשבת עבודה של היום הקודם), נחשבת היא כתחילת עבודת היום הבא. וצ"ע מדוע זה קשור ליום הבא.

[ג] הצעת ביאור אחר בשורש המצוה

לולי דמסתפינא יש להציע כיוון אחר בשורש המצוה. הענין הוא: כיון שקרבן התמיד נעשה מדי יום, יש סכנה של רגילות. של 'עוד יום ועוד יום'. הרגשה שכזו אינה הולמת את קדושת הבאת הקרבנות! (וידועים הם דברי החסיד יעבץ, הביאם בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ, שזהו טעם הכתוב ביחזקאל: "הָפֵא דָּרְךָ שְׁעַר צִפּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דָּרְךָ שְׁעַר נֶגֶב וְהָפֵא דָּרְךָ שְׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דָּרְךָ שְׁעַר צִפּוֹנָה, לֹא יָשׁוּב דָּרְךָ הַשְּׁעַר אֲשֶׁר פָּא בּוּ פִי נִכְחוּ יֵצֵא") כדי שלא נחשוב כך, נתחדשה מצות תרומת הדשן.

זהו מעשה של סילוק על עבודת אתמול, כדי 'להתפנות' לעבודה החדשה של היום. כאשר מרימים את הדשן מאתמול, מדגישים בזה שאנו לקראת יום חדש, וכל יומא ויומא עביד עבידתיה.

המעין יראה שבכך, כל השאלות מיושבות הן ברווח.

ויתכן שכך מוכרח בשי' הרמב"ן במנין המצוות.

כי בספר המצוות יש מחלוקת כיצד למנות תרי"ג מצוות בענין הקרבנות, והרמב"ם מונה את תרומת הדשן למצוה בפני עצמה בתרי"ג, ואילו הרמב"ן (בהשגות על העיקר השנים עשר) כותב שאינה מצוה בפני עצמה, אלא נכללת היא במצות הקרבת העולה, בלשונו: "בעולה, הרמת הדשן וכיוצא בהן - תוספת השלמת המצוה הראשונה שלימד בפרשת ויקרא חובתם ומעשיהם". ואם אמנם זהו חלק ממצות העולה, א"כ מסתבר יותר ששורש המצוה קשור הוא לעצם העבודה, וכמו שנתבאר.

[א] המצוה ושורשה

בספר החינוך (מצוה קלא): "מצות הרמת הדשן, שיסיר הכהן הדשן בכל יום ויום מעל המזבח, וזהו שנקרא תרומת הדשן, שהיתה נעשית בכל יום, שנאמר "ולבש הכהן מדו בד וגו', והרים את הדשן".

ממשיך ספר החינוך לברר את שורשי המצוה, כדרכו: "משרשי מצוה זו, להגדיל כבוד הבית ולהדרו בכל יכלתנו, ונוי הוא למזבח לפנות הדשן ממקום שראוי להדליק בו האש. ועוד שהאש דולק יפה כשאינ תחתיו דשן".

[ב] שאלות

[1] יש לעיין, מדוע כאן הוי נוי להסיר את הדשן, ולעומת זאת מצינו ברגלים שנוי הוא להשאיר את הדשן, כדאיתא במשנה (תמיד ב, ב): "וּבְרִגְלִים לֹא הָיוּ מִדְּשָׁנִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹי לְמִזְבֵּחַ"?

[2] שיעור יש כמה דשן צריך לקחת מהמזבח (כמובא במנ"ח ס"ק ד'): לפי הבבלי - קומץ, לפי הירושלמי - כזית, וצריך להניח שיור (ולא ליטול את כל הדשן). ויש לעיין, שכיון שהשיעור כה קטן, לכאורה אין הוא מועיל כל כך לנוי המזבח. גם צ"ב מדוע צריך לשייר, שהוא לכאורה היפך המטרה, ואדרבה - היה נראה להציע שיהיה בזה הידור יותר אם אינו משייר!

[3] גם יש לעיין בכך שהלכה היא (כמובא במנ"ח ס"ק א') שצריך לקחת את הדשן דוקא מן העולה או מן האימורים, ולא מאפר של עצים שנשרפו, ככתוב "והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה" ומה ענין יש בזה.

[4] עוד יש לציין את דברי התוס' הרא"ש (יומא כז): שתרומת הדשן, אף אם נעשית בלילה, ואף אם נעשית